

POLSKA
bez barier

Przewodnik

Przewodnik
POLSKA
bez barier

STANISŁAW FRANCUZ – geograf, fotograf, filmowiec, wykładowca i ekspert d/s turystyki, instruktor przewodnictwa i ochrony przyrody PTTK. Autor licznych przewodników po Polsce dla osób niepełnosprawnych. Twórca i realizator wydawnictw multimedialnych na CD i DVD, serwisów WWW, folderów i książek o tematyce turystycznej. Przewodnik turystyczny po Dolnym Śląsku, Przewodnik Sudecki. Pilot wycieczek turystycznych. Doktorant na wydziale Pedagogiki DSW we Wrocławiu. Na filmowaniu, fotografii i podróżach w kraju i zagranicą spędza średnio 2/3 roku.

MARTA FRANCUZ – studentka V roku Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Pilotka wycieczek turystycznych. Autorka wielu opracowań promocyjnych dla Dolnego Śląska, Wielkopolski i Lubuskiego oraz Polski. Korektor tekstów do folderów i publikacji turystycznych m.in. Zima na Dolnym Śląsku, Dolny Śląsk dla dzieci i młodzieży, Atrakcje Dolnego Śląska i Dolny Śląsk z lotu ptaka, Wielkopolska bez barier, Pasjonatka gór, żagli, szymbowców, uczy dzieci gry na pianinie. Nie potrafi się nudzić – „Po co traćć czas, gdy mogę poznać świat i ludzi?”

MARCIN FRANCUZ – student Politechniki Wrocławskiej - Mechanika i Budowa Maszyn specjalność Inżynieria Lotnicza. Fotograf i filmowiec, wolontariusz w stowarzyszeniu PROGRES. W firmie Interior Multimedia i Wydawnictwa autor zdjęć, filmów (z lotu ptaka) i tekstów do opracowań, wydawnictw książkowych, filmowych, multimedialnych z zakresu turystyki i promocji regionów Polski. Żeglarz, motorowodnik, pasjonat turystyki, motocykli i gry na gitarze.

WIKTOR FRANCUZ – uczeń VI LO we Wrocławiu, wolontariusz, pasjonat wycieczek turystycznych i przyrody. Siermiak jachtowy i motorowodnik. Z aparatem fotograficznym w rękach już od 10 roku życia. Autor wielu zdjęć do wydawnictw w firmie INTERIOR. Współautor fotografii i filmów do przewodnika turystycznego pt. „Dolny Śląsk – otwarty dla każdego – 100 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych”. Województwo Wielkopolskie bez barier 70 tras... Asystent w reportażach filmowych i transmisjach TVONLINE.

Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich
PROGRES

55-120 Oborniki Śląskie, ul. Dworcowa 44/4
www.progres.media.pl

Projekt współfinansowany ze środków PFRON

ISBN 978-83-930088-5-8

www.bezbarier.turystyka.pl, www.bezbarier.info.pl

POLSKA bez barier

500 tras turystycznych
dla osób niepełnosprawnych

Przewodnik

POLSKA bez barier

500 tras turystycznych
dla osób niepełnosprawnych

Stanisław Francuz, Marta Francuz,
Wiktor Francuz, Marcin Francuz

W przewodniku zaprezentowano trasy o trzech stopniach trudności¹:

- * (jedna gwiazdka) trasa łatwa, nizinna, bez większych przeszkód, dostępna w 100% dla wózkowiczów;
- ** (dwie gwiazdki) trasa o pewnym stopniu trudności, niewielkie podjazdy, długość do 7 km, utrudnienia w postaci nierówności na drodze lub trasy wodne;
- *** (trzy gwiazdki) trasa trudna, długa lub powyżej 7 km, o sporej ilości podjazdów (różne przeszkody na trasie, często wymagane wsparcie wózkowicza przez osoby trzecie), w tym trasy kajakowe, wodne wielodniowe.

¹ gwiazdki są podane zarówno w spisie treści przy tytule trasy, jak i przy tytule opisu trasy.

Projekt współfinansowany ze środków PFRON.

Przedstawione treści wyrażają poglądy realizatora projektu i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska PFRON.

Autorzy: *Stanisław Francuz, Marta Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Konsultacje wersji dla niewidomych: *Patryk Miś*

Na okładce: *Agata Rocznik*

Projekt i opracowanie graficzne: *Andrzej Duliba*

Wykonanie map: *Aleksandra Domeradźka, Andrzej Duliba, Robert Lachmann*

Foto: *Stanisław Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz, Marta Francuz,*

Andrzej Kopystyński, Anna Kopystyńska, Andrzej Duliba, Mirosław Karasiuk,

Cezary Kopczyński, Bartłomiej Karwacki, Piotr Żyła, Robert Lachmann,

Waldemar Brygier, Andrzej Wilk.

Recenzja: *Joanna Szczepankiewicz-Battek*

Korekta merytoryczna: *Marta Francuz, Grażyna Francuz, Wiktor Francuz,*

Edward Kaszuba, Joanna Szczepankiewicz-Battek, Marek Battek, Katarzyna Rebizant

Weryfikacja techniczna: *Andrzej Kopystyński, Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Obsługa informatyczna: *Andrzej Kopystyński*

Współpraca merytoryczna: LOTUR, WOT Poznań, PLOT Poznań, PROT Rzeszów

DTP: INTERIOR Multimedia i Wydawnictwa

Wydanie I, Wrocław 2016

© Copyright by:

Wydawca: INTERIOR Multimedia i Wydawnictwa

Stanisław Francuz, ul. Stabłowicka 72, 54-058 Wrocław,

www.interior.net.pl, www.tourist.net.pl

na zlecenie

Stowarzyszenia Inicjatyw Obywatelskich PROGRES

www.progres.media.pl

ISBN: 978-83-930088-5-8

Druk: Stolgraf oddział Świdnica, ul. M. Konopnickiej 13,

58-100 Świdnica, tel. 74 853 69 97, www.stolgraf.pl

Szanowni Państwo!

Pod względem turystycznym Polska jest jednym z najatrakcyjniejszych regionów w Europie. Wyjątkowe atuty sprawiają, że przybywa tu wielu gości z kraju i zagranicy. Wśród nich są również osoby z niepełnosprawnością. Starając się zaspokajać także ich potrzeby i oczekiwania, oddajemy do Państwa dyspozycji przewodnik pt. Polska bez barier - 500 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych. Poprzez to wielonarzędziowe wydawnictwo chcemy zaprosić Państwa do skorzystania z bogatej i różnorodnej oferty turystycznej, jaką ma nasz kraj. Wierzymy, że przewodnik ułatwi wszystkim gościom planowanie pobytu, pomoże uzyskać dostęp do niezbędnych informacji, a także przyczyni się do włączenia jak największej grupy osób z niepełnosprawnością do aktywnego uczestnictwa w turystyce.

Mamy ogromną nadzieję, że pobyt będzie dla Państwa na tyle ciekawy i inspirujący, że powrócicie tu jeszcze nie raz. Do zobaczenia na pozbawionych barier polskich szlakach turystycznych!

Z wyrazami szacunku

*Stanisław Francuz, Marta Francuz,
Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Polska położona jest w Europie Środkowej między Morzem Bałtyckim na północy a Sudetami i Karpatami na południu, w przeważającej części w dorzeczu Wisły i Odry.

Charakteryzuje się zmienną rzeźbą terenu – góry przeplatają się z nizinami i pojezierzami, klimat alpejski z takim, w którym dojrzewa winorośl. Ukryte górskie wodospady, rzeki oraz bagna są domem dla licznych ptactwa wodnego. To kraina dzięki wcióż przyrody licznych borów, jezior i rozwijającej się pośród niej cywilizacji. Liczne miasta takie jak Kalisz, Gniezno, Poznań, Kraków, Wrocław, Gdańsk, Szczecin szczycą się ponad tysiącletnią tradycją.

Polska to kraj o bogatym dziedzictwie kulturowym i historycznym a jednocześnie młody duchem licznych uczelni wyższych zasilanych przez młodzież z kraju i zza granicy.

Polska to kolebka kultury, znana na skalę międzynarodową z festiwali muzycznych, filmowych, teatralnych i wielu wydarzeń sportowych: (Wratislavia Cantans, Teatry Uliczne, Festiwal Chopinowski, Sopot Festival, Festiwal w Opolu).

Poszczególne krainy Polski mają swój odrębny, niepowtarzalny charakter, składają się nań zabytki, kulinaria, folklor, ciekawe imprezy kulturalne i sportowe.

Polska może poszczycić się bogactwem zamków, pałaców, klasztorów i kościołów. Takie ikon jak Malbork, Książ, Czochoa, Lubiąż, Krzeszów przyciągają co roku rzesze turystów.

Zabytki i miasta wpisane na listę UNESCO takie jak Kraków, Zamość, Toruń, Wieliczka, Kościoły Pokoju w Świdnicy i Jaworze, Warszawa oraz genialna Hala Stulecia zaprojektowana przez Maxa Berga we Wrocławiu, to gwarancja doświadczeń kulturowych i historycznych na najwyższym poziomie.

Dzieje Polski to także liczne związki z Niemcami, Austrią, Rosją, Litwą i Ukrainą oraz osiedlającymi się tu przez stulecia Żydami. W krajobrazie pozostały do dziś cerkwie, kościoły, meczety i synagogi.

Polska to kraina, która obfituje w wiele mrocznych legend i tajemnic, a podziemia, kopalnie, lochy i fortyfikacje pełne są szyfrów i zagadek czekających na swych odkrywców. Ziemia tu obfituje w liczne minerały oraz źródła mające dobroczynny wpływ na nasze zdrowie. Turystów i gości przyciągają uzdrowiska sudeckie i karpackie, w centralnej Polsce i nad Bałtykiem. Powietrze przesycone jest zapachem borów sosnowych, kwitnących wiosną rzepaków, akacji oraz lip. Pięknie jest tu o każdej porze roku – od zimy tatrzańskie poprzez pełną barw bukowych lasów jesień nad przełomem Dunajca. Na Wasze przybycie czekają liczne parki narodowe i krajobrazowe. Od gór przez wyżyny i pojezierza, aż do Bałtyku.

Na szczególną uwagę zasługują przedziwne grupy skalne w Sudetach: Szczeliniec Wielki, Błędné Skały i Szlak Skalnych Grzybów w Górach Stołowych.

Tysiące ścieżek górskich, przytulnych schronisk i znakomicie przygotowana baza turystyczna czekają na wędrowców. Znajdą tu coś dla siebie nawet najbardziej wymagający. W górach królują sporty zimowe, ale można uprawiać tu również, rafting, wspinaczkę, przeprawy przez mosty linowe, loty widokowe na parolotni i szybowcu. Niziny i pojezierza zaś kuszą licznymi szlakami rowerowymi, jazdą konną, kajakami oraz żeglarstwem.

Poszukującym kontaktu z naturą Polska oferuje agro oraz ekoturystykę. Malownicze, spokojne, otoczone nieskazitelną naturą gospodarstwa wiejskie są idealnym miejscem na odzyskanie sił witalnych, oderwanie się od codziennej gonitwy, wyciszenie oraz relaks. Zapraszamy do Polski bez barier!

ZPM

Zachodniopomorskie
str. 736-775

POM

Pomorskie
str. 480-531

W-M

Warmińsko-mazurskie
str. 612-651

K-P

Kujawsko-pomorskie
str. 100-139

PDL

Podlaskie
str. 446-479

LBU

Lubuskie
str. 182-219

WLP

Wielkopolskie
str. 652-735

MAZ

Mazowieckie
str. 304-365

ŁDZ

Łódzkie
str. 220-253

LBL

Lubelskie
str. 140-181

DŚL

Dolnośląskie
str. 10-99

OPO

Opolskie
str. 366-403

ŚL

Śląskie
str. 532-583

ŚW

Świętokrzyskie
str. 584-611

MŁP

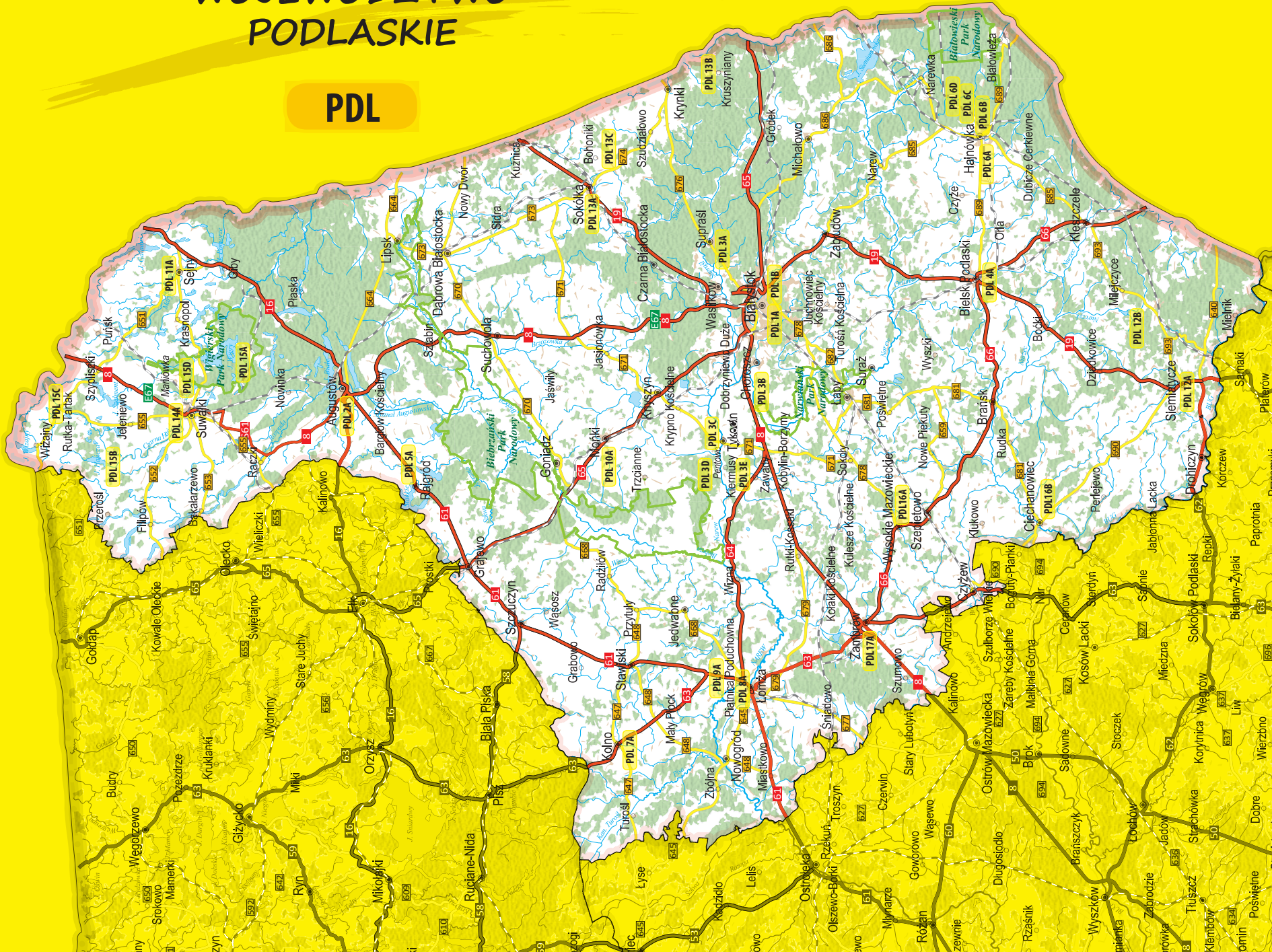
Małopolskie
str. 254-303

PKR

Podkarpackie
str. 404-445

WOJEWÓDZTWO PODLASKIE

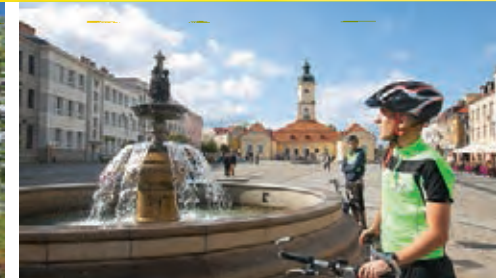
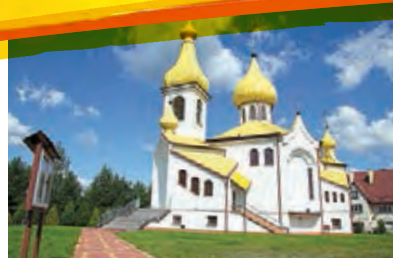
PDL

Białystok

Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej części Polski. Podlaskie sąsiaduje z województwami: lubelskim, mazowieckim i warmińsko-mazurskim; od wschodu graniczy z Białorusią i Litwą. Stolicą województwa jest Białystok.

Dzisiejsze województwo podlaskie obejmuje prócz Podlasia, krainy historycznej leżącej na Nizinie Podlaskiej po obu brzegach środkowego Bugu, także część Mazowsza (na zachodzie) oraz ziemie Suwalszczyzny (na północy).

Krajobraz województwa jest urozmaicony. Ukształtowany na północy podczas zlodowacenia bałtyckiego, na pozostałym obszarze podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Najwyższe wzniesienia występują na północy, gdzie dominuje krajobraz pagórkowaty pojezierny. Pojezierza: Zachodniosuwalskie, Wschodniosuwalskie, Ełckie oraz sandrowy pojezierny (Równina Augustowska); w środkowej i południowej części przeważają równiny peryglacjalne (wysoczyzny: Kolneńska, Białostocka, Wysokomazowiecka, Drohiczyńska, Wzgórza Sokólskie, Międzyrzecze Łomżyńskie, Równina Bielska), urozmaicone wcinającymi się w nie kotlinami i dolinami rzek, na zachodzie leży skraj sandrowej Równiny Kurpiowskiej.

Do dzisiaj zachowały się w województwie podlaskim naturalne krajobrazy, puszcze i lasy, jeziora oraz doliny rzek. O wyjątkowych walorach przyrodniczych regionu w skali Polski i Europy świadczą zespoły i elementy środowiska naturalnego objętego ochroną.

Szczególną wartość przyrodniczą, historyczną i turystyczną mają cztery parki narodowe: Białowiecki, Biebrzański, Narwiański i Wigierski. Białowiecki Park Narodowy jest jednym z czterech w Polsce rezerwatów biosfery oraz jedynym polskim obiektem przyrodniczym wpisanym na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Ponadto w województwie występują trzy parki krajobrazowe: Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi, Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej oraz Suwalski Park Krajobrazowy. Ważnym obszarem przyrodniczym jest kompleks Puszczy Augustowskiej. W województwie podlaskim jest 85 rezerwatów i ponad 2 tys. pomników przyrody. Spotkać tu można łosie, wilki, rysie i żubry żyjące w Puszczy Białowieckiej i Knyszyńskiej.

Charakter podlaskiego jest zdecydowanie rolniczy. W przemyśle podlaskiego dominuje przetwórstwo artykułów spożywczych. Inne gałęzie przemysłu to maszynowy, włókienniczy i drzewny. Największe miasta województwa to Białystok, Suwałki, Łomża i Augustów.

Województwo podlaskie jest regionem wielokulturowym i wielonarodowościowym, gdyż obok Polaków mieszkają tu: Białorusini, Litwini, Romowie, Rosjanie, Tatarzy, Ukraińcy, a przed II wojną światową także Żydzi. W regionie istnieją liczne obiekty zabytkowe związane z kulturą tych narodów.

Charakterystyczną cechą województwa podlaskiego jest koegzystowanie różnych narodów, ale także współistnienie odmiennych religii i kultur. Wielonarodowościowość i wielokulturowość dało województwu podlaskiemu miano najbardziej zróżnicowanego pod względem etnicznym województwa. Wpływ odmiennych kultur najbardziej widoczny jest w budownictwie sakralnym m.in. XVIII-wieczny barokowy klasztor pokamedulski położony nad jeziorem Wigry, pojezuicki zespół klasztorny w Drohiczyźnie czy też cerkiew Przemienienia Pańskiego na Św. Górze Grabarce. W Białymstoku świadectwem wpływów różnych kultur na architekturę sakralną jest cerkiew św. Mikołaja. W Kruszynianach znajduje się najstarszy w kraju meczet.

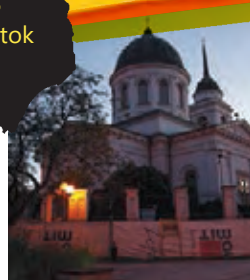
Walory krajobrazowe i przyrodnicze oraz dziedzictwo kulturowe województwa podlaskiego stwarzają szerokie możliwości rozwoju turystyki.

Na Pojezierzy Suwalsko – Augustowskim dominuje turystyka wodna (żeglarstwo, surfing, kajakarstwo a portem żeglugi pasażerskiej jest Augustów. Tu znajduje się kilka najpiękniejszych szlaków kajakowych w Polsce: Czarnej Hańczy, Rospudy, Kanału Augustowskiego, Biebrzy, Narwi i Pisy. Liczne szlaki piesze, rowerowe i konne pozwalają na aktywny wypoczynek i rekreację. Są tu także miejsca szczególne takie jak Pentowo, Kiermusy, Choroszcz, Supraśl, Tykocin, Grabarka, Sokółka, które co roku przyciągają rzesze turystów.

Ze względu na sąsiedztwo z Białorusią i Litwą, województwo podlaskie posiada 11 przejść granicznych. Bliskość granic i szlaków tranzytowych sprzyja rozwojowi turystyki na Podlasiu.

Białystok

Białystok leży na Wysoczyźnie Białostockiej, będącej częścią Niziny Północnopodlaskiej, nad rzeką Białą, lewym dopływem Supraśli.

Znajduje się w centralnej części województwa podlaskiego. Historycznie leży na Podlasiu. Białystok jest miejscem, gdzie od wieków żyli wspólnie ludzie różnych kultur, wyznań i narodowości, co ukształtowało specyficzny charakter miasta.

Pierwsze wzmianki o Białymstoku pochodzą z 1426 r. W miejscu obecnego rynku i wokół skrzyżowania zaczęła w średniowieczu powstawać zwarta zabudowa. W latach 1617-1626 zbudowano stary kościół farny z fundacji marszałka Piotra Wiesiołowskiego. Z jego inicjatywy powstał w Białymstoku murowany gotycko-renesansowy zamek, który po gruntownej przebudowie w XVII w., stał się barokową rezydencją rodu Branickich. Z 1727 r. pochodzi pierwsza wzmianka o białostockiej cerkwi, która znajdowała się w miejscu obecnej katedry św. Mikołaja. W 1745 r. nadano miastu prawa miejskie i rozpoczęto budowę ratusza. W XIX w. miejscowość zmieniła charakter z rezydencjonalnego na administracyjny i przemysłowy. W latach 1807-1915 Białystok znalazł się w Rosji. Po powstaniu listopadowym w pobliżu miasta ustalono granicę celną między Kongresówką a Rosją, co wywołało gwałtowną falę migra-

cji łódzkich fabrykantów. Przyczyniło się to do dynamicznego rozwoju prowincjonalnego wówczas miasteczka. W 1862 r. przez Białystok przeprowadzono Kolej Warszawsko-Petersburską a w 1892 r. uruchomiono system wodociągów.

W latach 1915-1919 miasto znajdowało się pod okupacją niemiecką. W 1920 r. Wojsko Polskie stoczyło zwycięską bitwę białostocką z Armią Czerwoną uwalniając miasto spod wschodniej okupacji. Do 1939 r. w niepodległej Polsce miasto było stolicą województwa białostockiego.

W październiku 1939 r. Białystok przyłączono do Białoruskiej SRR i nadano mu status stolicy obwodu białostockiego. W czerwcu 1941 r. do Białegostoku wkroczyły wojska hitlerowskie. Pod koniec lipca tegoż roku utworzono białostockie getto, w którym w 1943 r. wybuchło powstanie. Ostatecznie białostoccy Żydzi zginęli w obozach zagłady w Treblince i na Majdanku.

W lipcu 1944 r. Białystok został wyzwolony przez armię czerwoną. Po II wojnie światowej odbudowane miasto utraciło swój poprzedni charakter, będący dziedzictwem parowiekowej historii. W tym okresie powstały liczne uczelnie wyższe i nowe ośrodki przemysłowo-usługowe. Od 1999 r. stolica województwa podlaskiego dynamicznie się rozwija.

PDL 1A ok. 3,4 km *

Trasa spacerowa:

Ul. św. Rocha (parking, kościół św. Rocha, kamienica Moesa) – ul. Lipowa (cerkiew św. Mikołaja Cudotwórcy, willa pod Kariatydami, kamienice)

– rynek Kościuszki (ratusz, Muzeum Podlaskie, pomnik J. Piłsudskiego, klasztor Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego, Stary Kościół Farny, bazylika) – ul. Jana Kilińskiego (łoża masońska, Muzeum Wojska, pałacyk gościnny Branickich) – pl. Dr. Lussy – ul. Patacowa – ul. Warszawska (pałac Cytronów, pałac Tryllingów, kościół św. Wojciecha) – ul. Elektryczna (Teatr Dramatyczny im. A. Węgierki) – pl. J. Piłsudskiego – pl. Branickich (pałac Branickich) – powrót – ul. Lipową lub realizacja trasy PDL1B

Warto zobaczyć:

- zespół pałacowo-parkowy Branickich z XVII w. (trasa PDL1B),
- neogotycką bazylikę archikatedralną Wniebowzięcia NMP z pocz. XX w.,
- późnorennesansowy Stary Kościół Farny z lat 1617-25.,
- ratusz z lat 1745-1761,
- pałacyk gościnny Branickich z poł. XVIII w.,
- modernistyczny kościół św. Rocha z lat 1927-1946,
- kamienicę Moesa z pocz. XX w.,
- klasztor Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego, rynek Kościuszki
- katedralną cerkiew pw. św. Mikołaja Cudotwórcy – sobór,
- cerkiew św. Marii Magdaleny, ul. Konstantego Kalinowskiego,
- kościół Najświętszego Serca Jezusowego, ul. R. Traugutta 25
- cerkiew Wszystkich Świętych z XIX w.,
- synagogę Piaskower z XIX w.,
- kościół pw. św. Stanisława BM z XIX w., pierwotnie cerkiew prawosławna,
- neoromański kościół św. Wojciecha z 1909-12 r.,
- modernistyczny kościół św. Andrzeja Boboli z lat 1939-1967,
- kościół Niepokalanego Serca Maryi,
- dawną austerię, ul. Henryka Sienkiewicza 4,
- pałac Cytronów z XIX/XX w., ob. Muzeum Historyczne,
- łożę masońskie,
- pałac i osadę fabryczną Hasbacha z lat 60. XIX w.,
- dawną zbrojownię Cekhauz,
- domek Napoleona,
- pałac Rüdigerów, później Kreuzensternów i Lubomirskich,
- dwór Weltera,
- pałac Tryllingów z 1898-99,
- willę pod Kariatydami z końca XIX w.,
- dworzec kolejowy
- fabrykę Towarzystwa Białostockiej Manufaktury „E. Becker i s-ka”, ul. Świętojańska
- dawny Zespół Fabryki Sukna Nowik i Synowie, ul. Augustowska/ ul. Adama Mickiewicza
- wieżę ciśnieniową z laty 1923-25,
- zespół fabryki Chany Marejn, ul. Włókiennicza,
- zespół fabryki Wolfa Zilberblatta, ul. Włókiennicza (1892-1910),
- modernistyczny dawny Dom Ludowy z 1936-38 r., ob. Teatr Dramatyczny im. A. Węgierki.

PAŁAC I OGRODY BRANICKICH
W BIAŁYMSTOKU

ok. 1 km * PDL 1B

Późnobarokowy pałac

Branickich w Białymstoku to jedna z najlepiej zachowanych rezydencji magnackich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej. Białystok wszedł we władanie Branickich w 1660 r.

Pałac stał się wówczas główną siedzibą rodu za sprawą Stefana Mikołaja Branickiego, który wg proj. Tylmana z Gameren przekształcił XVII-wieczny zamek Wiesiołowski w magnacką rezydencję. Jego syn, Jan Klemens Branicki, od 1709 r. aż do swojej śmierci w 1771 r., przebudowywał i upiększał pałac oraz ogrody. Rezydencja odzwierciedlała królewskie ambicje hetmana wielkiego koronnego. Dzięki zastosowaniu francuskich wzorów w wystroju wnętrza i w założeniach ogrodowych pałac zyskał miano Wersalu Podlaskiego. Bywali tu wielcy artyści, poeci, ludzie nauki, posłowie, a także sami królowie. W XIX w. i na początku XX w. pałac niszczał, pozostając w rękach carów rosyjskich, następnie był siedzibą Instytutu Panien Szlacheckich. W lipcu 1944 r. został spalony i całkowicie zrujnowany. Odbudowany został po wojnie a obecnie jest siedzibą Uniwersytetu Medycznego. Barokowy park pałacowy o powierzchni ok. 9,7 ha, stanowi część terenów zielonych Białegostoku.

Informacja:

Regionalne Centrum IT w Białymstoku****, 15-406 Białystok, ul. Odeska 1, tel. 85 732 68 31, 503 356 482, cit@podlaskieit.pl

PDL 2A ok. 4,2 km *

Trasa spacerowa:

Rynek Zygmunta Augusta (parking, kamienice, skwer, punkt IT, MOK) – ul. 3 Maja (bazylika Najświętszego Serca Pana Jezusa) – rondo Marcowego – ul. 29 Listopada (most, śluza Augustów, Kanał Augustowski, Muzeum Kanału Augustowskiego, kościół Miłosierdzia Bożego) – ul. Portowa (port w Augustowie) – pasażem wzdłuż rzeki Netta – ul. Mostowa (port Gondoli) – rynek Zygmunta Augusta

Augustów położony jest w zachodniej części Równiny Augustowskiej, wchodzącej w skład Pojezierza Litewskiego, nad rzeką Nettą, pomiędzy 7 jeziorami Necko, Białym, Rospuda Augustowska, Sajenek, Sajenko, Studzieniczne, Kalejty i Sajno. Augustów od wschodu, południa i północy otoczony jest Puszczą Augustowską. Miasto wchodzi w skład Suwalszczyzny.

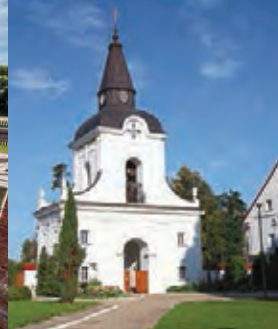

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny centrum miasta,
- bazylikę Najświętszego Serca Pana Jezusa z lat 1906-11,
- kościół MB Częstochowskiej z końca XIX w.,
- Starą Pocztcę z 1829 r. (ob. szkoła muzyczna),
- budynek Zarządu Portu z 1829 r.,
- budynek Zarządu Wodnego z 1903 r.,
- Oficerski Yacht Club z 1935 r.,
- Kanał Augustowski,
- Dom Turysty z 1939 r.,
- park miejski na rynku Zygmunta Augusta.
- kamienicę przy rynku Zygmunta Augusta 28 (1800-1801),
- dworzec kolejowy z 1897 r.,
- drewnianą kaplicę grobową Truskowskich z 1832 r.,
- zespół sakralny w Studzienicznej, sanktuarium Matki Bożej Studzieniczańskiej,
- polecamy rejsy i spływy.

Informacja:

Centrum IT w Augustowie****, ul. Rynek Zygmunta Augusta 44, 16-300 Augustów, tel. 87 643 28 83, www.augustow.pl

ok. 3 km * PDL 3A

Trasa spacerowa: Ul. Białostocka (parking przy monasterze, monastyr) – ul. J. Piłsudskiego (kościół pw. NMP Królowej Polski, Urząd Miejski) – ul. 3 Maja (pałac Buchholtzów) – ul. S. Kownarskiego – bulwar nad Supraślą (skwer, plac zabaw, monastyr, punkt IT) – ul. J. Piłsudskiego

Supraśl położony jest na Wysoczyźnie Białostockiej, nad rzeką Supraślą w otoczeniu Puszczy Knyszyńskiej. Historycznie leży na Podlasiu. Miasto szczyli się 500-letnią historią, w której splatają się wątki kulturowo-religijne – katolickie, prawosławne i unickie.

Warto zobaczyć:

- prawosławny monaster męski Zwiastowania Przenajświętszej Bogurodzicy Maryi i św. Apostoła Jana Teologa: zrekonstruowaną cerkiew obronną w stylu gotycko-bizantyjskim z lat 1503-1511, pałac Opatów z 1635-55, bramę i dzwonnice z 1752 r., ob. muzeum ikon,
- Muzeum Sztuki Drukarskiej i Papiernictwa,
- kościół pw. Świętej Trójcy z lat 1861-1863,
- neogotycki kościół pw. NMP Królowej Polski z 1885 r. dawny kościół ewangelicko-augsburski,
- kaplicę Wszystkich Świętych,
- eklektyczny pałac Buchholtzów – fabrykantów włókienniczych z lat 1892-1903, w stylu francuskiego i włoskiego renesansu z licznymi elementami klasycyzmu i secesji (stajnia, wozownia, stróżówka, fragmenty parku), Liceum Plastyczne im. Artura Grottgera,
- ratusz z 1934 r. – dawna szkoła,
- zespół fabryczny Jansena,
- kaplicę św. Jerzego Zwycięzcy na cmentarzu prawosławnym,
- drewniane domy tkaczy z XIX w., Domek Ogrodnika.

Informacja:

Punkt Usług Turystycznych „Bukowisko” w Supraślu**** 16-030 Supraśl, ul. Piłsudskiego 64 tel. 85 710 24 70, www.suprasl.pl

PDL 3B ok. 0,4 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Pałacowa (parking, pałac – muzeum, ogrody, budynki po fabryce Moesa) – polecam przejechać do rynku – rynek (skwer, kamienice, zespół klasztorny oo. Dominikanów)

Choroszcz położony jest ok. 15 km na zachód od Białegostoku, nad rzeką Horodnianką, na granicy Narwiańskiego Parku Narodowego.

Warto zobaczyć:

- zespół klasztorny Dominikanów: kościół pw. św. św. Jana Chrzciciela i Szczepana z lat 1753-56, klasztor z 1763 r., kaplicę z lat 1756-59,
- cerkiew prawosławną pw. Matki Bożej Opiekuńczej,
- zespół pałacowy Branickich, ob. Muzeum Wnętrz Pałacowych,
- zespół Fabryki Sukna i Kortów Augusta Moesa, ob. szpital psychiatryczny,
- wieżę ciśnień,
- rynek otoczony XIX-wiecznymi kamienicami,
- kapliczkę św. Jana Nepomucena z XVIII w.

Informacja:

Urząd Miejski w Choroszczy, 16-070 Choroszcz, ul. Dominikańska 2, tel. 85 713 22 00, Muzeum Wnętrz Pałacowych w Choroszczy, 16-070 Choroszcz, ul. Pałacowa 2, tel. 85 719 12 33, kom. 509 336 795, www.choroszcz.pl

ok. 3,2 km * PDL 3C

Trasa spacerowa:

Pl. S. Czarnieckiego (parking, pomnik Czarnieckiego, kościół pw. Świętej Trójcy, kramnice, most na Narwi) – ul. Puchalskiego (zamek w Tykocinie – most – pl. S. Czarnieckiego – ul. Złota – pl. Stary Rynek – ul. J. Piłsudskiego (synagoga – muzeum) – ul. Kozia – ul. Klasztorna (klasztor Bernardynów) – ul. Bernardyńska – pl. S. Czarnieckiego)

Tykocin położony jest Kotlinie Biebrzańskiej nad Narwią, ok. 30 km na zachód od Białegostoku. W historii Tykocin to miasto wielokrotnych wizyt królów i książąt polskich.

Miasto prywatne, później miasto królewskie.

Warto zobaczyć:

- układ przestrzenny miasta,
- Duży Rynek z okresu lokacji miasta, przekształcony w 1656 r. w kompozycję barokową o trapezowatym kształcie, otoczony zabytkową, bogato zdobioną, niską zabudową sięgającą XVIII w. (kramnice), pomnik S. Czarnieckiego z 1763 r.,
- Mały Rynek centrum dzielnicy żydowskiej przy synagodze fragm. arkadowego muru z bramami,
- barokowy kościół pw. Świętej Trójcy oraz zespół klasztorny pomisjonarski fundacji J. K. Branickiego z lat 1742-1749,
- barokową Wielką Synagogę z 1642 r., ob. Muzeum Kultury Żydowskiej oraz restauracja z kuchnią żydowską,
- dom talmudyczny,
- dawny szpital z 1755 r. w południowo-wschodnim narożniku rynku,
- alumnat wojskowy, pierwszy w Polsce dom żołnierzy-weteranów z lat 1634-1638, ob. dom wycieczkowy,
- zespół klasztorny Bernardynów z lat 1771-1790,
- ruiny zamku króla Zygmunta II Augusta i pozostałości fortyfikacji ziemnych z ok. 1469 r.,
- cmentarz żydowski,
- rezydencję ekonomiczną (dworek administratora),
- grób zbiorowy Żydów tykocińskich,
- wiatrak koźlak z 1887 r.,
- stalowy most drogowy na Narwi z XIX/XX w.,
- dom Bagieńskich.

Informacja:

Zamek w Tykocinie, ul. Puchalskiego 3, 16-080 Tykocin, tel. 85 718 73 72 kom. 726 520 777, Urząd Miejski w Tykocinie, ul. 11 Listopada 8, 16-080 Tykocin, tel. 85 718 16 27, www.um.tykocin.wrotapodlasia.pl

DWÓR PENTOWO – EUROPEJSKA WIEŚ BOCIANIA

PDL 3D ok. 0,5 km *

Pentowo to stary, ponad stuletni dwór szlachecki. Stoi w sercu Podlasia, nad starorzeczem Narwi, niedaleko sławnego Tykocina. Obecny dwór został zbudowany na fundamentach poprzedniego, który doszczętnie spłonął jeszcze przed rokiem 1900. Ten zbudowany jest z dębowego drewna, ściętego w Puszczy Białowieskiej. Dotarło tu nie łądem, lecz spławione rzekami, prastarym wodnym szlakiem, jaki przez wieki łączył Litwę i Koronę. Dwór i majątek w Pentowie od ponad stu lat jest w posiadaniu rodziny – Toczyłowskich herbu Samson.

Majątek posiada wyjątkowy i zaszczytny tytuł: statut Europejskiej Wioski Bocianiej. Na terenie jednego gospodarstwa, złożonego z dworu, oraz kilku innych drewnianych budynków, jest ponad 30 stałe zasiedlonych gniazd bociana białego. Taka kolonia to wielka rzadkość ornitologiczna.

Informacja:

Europejska Wieś Bociania – Dwór Pentowo, 16-080 Tykocin, Kolonia Kaczorowo 39, tel. 85 718 16 29, 505 929 925, www.pentowo.pl/historia

KIERMUSY W DWORKU NAD ŁĄKAMI I W OSTOI ŻUBRÓW

PDL 3E ok. 2 km *

Kiermusy to kolonia wsi Nieceje położona w województwie podlaskim, w gminie Tykocin. To urokliwa miejscowość na Podlasiu, oferująca turystom wypoczynek w harmonii z naturą, wśród zieleni i z dala od trosk dnia powszedniego. Znajduje się tu: pięć drewnianych domów, tzw. Dworskie Czworaki, dworek, karczma, basen, ośrodek SPA, dom letniskowy (tzw. Domek Rasputina), most widokowy na Narwi, zrekonstruowana granica polsko-rosyjska z 1832 r., a także zamek Jantarowy Kasztel z XV w. W kwietniu 2008 roku w Kiermusach powstała pierwsza prywatna zagroda hodowlana żubrów, tzw. „Ostoja Żubra”. Stado żubrów znajdujące się na terenie ostoi liczy obecnie pięć osobników. Poza żubrami mieszkają tu także daniele, owce, świnki wietnamskie, kozy i osły.

Informacja:

Kiermusy Dworek Nad Łąkami, Kiermusy 12, 16-080 Tykocin, tel. 85 718 74 44, kom. 501 607 566, www.kiermusy.com.pl

BIELSK PODLASKI

ok. 2 km * **PDL 4A**

Trasa spacerowa: Pl. Ratuszowy (parking, ratusz, muzeum) – ul. A. Mickiewicza (kościół NMP z Góry Karmel, klasztor) – ul. A. Mickiewicza – pl. Ratuszowy – ul. H. Sienkiewicza (bazylika Narodzenia NMP i św. Mikołaja) – ul. T. Kościuszki – ul. 3 Maja (skwer, pomnik) – ul. A. Mickiewicza (cerkiew św. Michała Archanioła) – pl. Ratuszowy.

Bielsk Podlaski położony jest na Równinie Bielskiej, nad rzeką Białą, około 50 km na południe od Białegostoku.

Wydarzenia:

- Festiwal „Jesień Bardów”,
- Festiwal Piosenki Religijnej „Śpiewajmy Panu”,
- Festiwal Kultury Ukraińskiej „Podlaska Jesień”.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta z XV w.,
- grodzisko średniowieczne z XIII w. zwane Górą Zamkową bądź Łysą Górką,
- późnobarokowy ratusz z lat 1776-1780, wg proj. Jana Sękowskiego, nadwornego architekta Branickich, dziś muzeum,
- zespół kościoła i klasztoru Karmelitów: późnobarokowy kościół NMP z Góry Karmel z lat 1779-94 r., klasztor Karmelitów trzewickowych, ogrodzenie z basztami i bramą, kapliczką,
- klasycystyczną bazylikę Narodzenia NMP i św. Mikołaja z 1783 r. wg proj. Szymona Bogumiła Zuga: dzwonnica z 1843 r., ołtarz główny z barokowym obrazem Augustyna Mirysa Matka Boska nawiedza św. Elżbietę, obraz Ukrzyżowanie, drewnianą plebanię z 1900 r.,
- drewnianą cerkiew konkatedralną Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy z końca XVI w. (do 1839 r. unicka),
- drewnianą cerkiew św. Michała Archanioła z ok. 1789 r., konstrukcji zrębowej, szalowana, dawniej grekokatolicka,
- cmentarz żydowski,
- zajazd z poł. XIX w., ul. Henryka Sienkiewicza 8,
- dom przy ul. Dubicze 20,
- cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego na Hołowiesku.

Informacja:

Urząd Miasta Bielsk Podlaski, ul. M. Kopernika 1, 17-100 Bielsk Podlaski, tel. 85 731 81 88, www.umbielskpodlaski.pl

RAJGRÓD NAD JEZIOREM

PDL 5A ok. 1,2 km *

Trasa spacerowa:

Pl. 1000-lecia (parking, skwer, pomnik, zabudowa) – ul. Szkolna (Góra Zamkowa, estrada, mariny, półwysep z widokiem na jezioro) – pl. 1000-lecia

Warto zobaczyć:

- Górę Zamkową z punktem widokowym na Jezioro Rajgrodzkie, dawne grodzisko jaćwieskie,
- dworek Opartowo,
- neogotycki kościół Narodzenia NMP z lat 1905-12,
- plac 1000-lecia – rynek,
- dworek organistów Koniecków i Kurpiewskich,
- kapliczkę przydrożną,
- cmentarz z XIX-wieczną kaplicą,
- polecamy rejsy jachtem i spływy kajakami.

Informacja:

Urząd Miejski w Rajgrodzie, ul. Warszawska 32, 19-206 Rajgród, tel. 86 272 19 40, www.umrajgrad.pl

HAJNÓWKA – TURYSTYCZNA KOLEJKA WĄSKOTOROWA I MUZEUM

ok. 4 godz * **PDL 6B**

Nadleśnictwo Hajnówka i muzeum znajduje się przy ul. Kolejki Leśne ok. 1,5 km od centrum Hajnówki. Na terenie Puszczy Białowieskiej rozmieszczona jest sieć kolejek wąskotorowych zbudowana przez

Niemców eksploatujących puszcę w czasie I wojny światowej. Do końca lat 80-tych XX w. była on wykorzystywana do wywozu drewna z puszczy. Obecnie w eksploatacji znajduje się około 17 km kolejek, które stanowią jedną z najciekawszych atrakcji regionu i oryginalną formę poznania przyrody. Kolejka jeździ przez cały rok

Trasy przejazdu: Hajnówka – Topiło, Hajnówka – Dolina Leśnej.

Wydarzenia:

- Międzynarodowy Festiwal „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej”.

Warto zobaczyć:

- oryginalny dworzec z zestawami kolejki,
- lokomotywy wąskotorowe,
- pomniki zwierząt Puszczy Białowieskiej (dzik, jeleni, sarna, żubr, wilk, łoś, płazy, gady,
- wystawę panelową.

HAJNÓWKA

PDL 6A ok. 2,8 km *

Trasa spacerowa:

U. Ks. A. Dziewiatowskiego (parking przy cerkwi, sobór Świętej Trójcy) – ul. S. Batorego – ul. Lipowa (Muzeum Kowalstwa i Ślusarstwa – ul. 3 Maja – Rondo im. św. Jana Pawła II (kościół Podwyższenia Krzyża Świętego) – ul. 3 Maja (Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskie, pomnik Żubra, skwer, park miejski) – ul. S. Batorego – ul. Ks. A. Dziewiatowskiego

Warto zobaczyć:

- kościół Podwyższenia Krzyża Świętego z 1946-63 r.,
- kościół Świętych Cyryla i Metodego na cmentarzu katolickim,
- sobór Świętej Trójcy (cerkiew prawosławna),
- domek dróżnika przy ul. Warszawskiej,
- budynek fabryki Suchej Destylacji Drewna (ul. Białostocka),
- budynek biurowy Zakładów Drzewnych, ul. 3 Maja,
- „Dom Leśnika” im. Józefa Piłsudskiego,
- drewniane domy osiedla robotniczego „Czworaki”,
- drewnianą zabudowę ulic: Kosidłów i Warszawskiej,
- tradycyjną drewnianą wiejską zabudowę z I poł. XX w. przy ul. Górnej,
- replikę stacyjki kolejki leśnej z 1936 r. na terenie bazy kolejki wąskotorowej, trasa PDL 6B,
- miejsce martyrologii ludności miasta z II wojny światowej: przy szosie do Białowieży,
- pomnik żubra,
- Muzeum Kowalstwa i Ślusarstwa,
- Park Miniatur Zabytków Podlasia,
- drewnianą cerkiew pw. Świętych Braci Machabeusza z 1846 r.

Informacja:

Centrum Turystyki Regionu Puszczy Białowieskiej***, 17-200 Hajnówka, ul. 3 Maja 45, tel. 85 682 43 81, www.turystyczna.hajnówka.pl

Informacja:

Turystyczna Kolejka Wąskotorowa, Nadleśnictwo Hajnówka, ul. Kolejki Leśne 12,17-200 Hajnówka, tel. 85 683 23 78, kolejki_lesne@wp.pl

BIAŁOWIEŻA

PDL 6C ok. 2,8 km *

Trasa spacerowa: Ul. Parkowa (parking, poczta) – ul. gen. A. Waszkiewicza (drewniana zabudowa wsi, kościół św. Teresy od Dzieciątka Jezus) – powrót ul. Parkowa (cerkiew pw. św. Mikołaja Cudotwórcy, park pałacowy w Białowieży, Muzeum Przyrodniczo-Leśne, punkt IT) – grobla pałacowa – ul. Kolejowa – ul. Parkowa

Białowieża to duża wieś o charakterze małomiasteczkowym, położona na Równinie Bielskiej nad Narewką. Białowieża swą popularność zawdzięcza przede wszystkim Puszczy Białowieskiej i Białowieskiemu Parkowi Narodowemu, który wraz z białoruską częścią Puszczy Białowieskiej został wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Warto zobaczyć:

- prawosławną cerkiew pw. św. Mikołaja Cudotwórcy,
- park pałacowy,
- dworek gubernatora Grodzieńskiego,
- gospodarczą bramę pałacową,
- stajnie i powozownię,
- stację kolejową Białowieża Towarowa,
- kościół pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus,
- skansen – zespół budownictwa drewnianego ludności ruskiej Podlasia,
- plebanię z 1933 r.,
- drewniane domy mieszkalne,
- Dom „Jegierski”, ul. Parkowa 2,
- Dom „Hofmarszalski”,
- wieżę ciśnień,
- obelisk na grobli pałacowej na cześć króla Polski i elektora saskiego – najstarszy zabytek Białowieży,
- Zespół nadleśnictwa z 1925 r. przy ul. Wojciechówka 4,
- Zespół nadleśnictwa „Jagiellońskiego” z ok. 1927 r.,
- w budynku dworcowym ekskluzywna restauracja „Carska”.

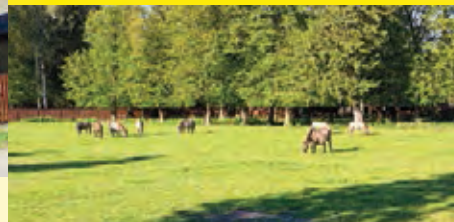

Informacja:

Punkt IT PTTK Oddział im. J. Karpińskiego w Białowieży, 17-230 Białowieża, ul. Kolejowa 17, tel. 85 681 22 95, 692 959 995, www.gmina.bialowieza.pl

BIAŁOWIEŻA – REZERWAT POKAZOWY ŻUBRÓW

ok. 3 km * **PDL 6D**

Rezerwat – zwierzyniec położony jest na terenie Puszczy Białowieskiej przy drodze nr 689 ok. 8 km przed Białowieżą.

W Puszczy Białowieskiej zachowały się jedne z ostatnich i największych fragmentów lasu pierwotnego nizin europejskich. Tutaj żyje największa populacja wolnego żubra na świecie.

W rezerwacie, w warunkach zbliżonych do naturalnych, eksponowane są żubry, koniki polskie typu tarpana, łosie, jelenie, sarny, dziki, żubronie (krzyżówka żubra z bydlęciem domowym), wilki i ryś. Rezerwat pokazowy jest znaczną atrakcją turystyczną, służy również edukacji przyrodniczej młodzieży szkolnej odwiedzającej Białowieżę.

Rezerwat Pokazowy Żubrów jest udostępniony do zwiedzania.

Informacja:

Punkt IT Białowieskiego Parku Narodowego***, 17-230 Białowieża, ul. Park Pałacowy 11, tel. 85 681 23 98 tel. 85 681 29 01, www.bpn.com.pl

Trasa spacerowa: Pl. Wolności (skwer, pomnik pamięci narodowej) – ul. Kościelna (kościół pw. św. Anny) – ul. Konstytucji 3 Maja – ul. Czysta – ul. S. Okrzei (zabudowa drewniana) – ul. Polna – ul. Strażacka (synagoga – hotel) – ul. Senatorska – pl. Wolności

KOLNO

ok. 1,2 km * **PDL 7A**

Kolno położone jest na Wyoczyźnie Kolneńskiej na Mazowszu nad rzeką Łabną w województwie podlaskim. Miasto od zachodu graniczy

z Puszczą Kurpiowską a od północy z Puszczą Piską. Kolno pierwotnie znajdowało się wśród bagien nad rzeką Pisą, gdzie zachowało się grodzisko Stare Kolno. Najstarsze znaleziska w tym miejscu pochodzą sprzed 3000 lat, natomiast osadnictwo wczesnośredniowieczne datuje się na VIII w.

Warto zobaczyć:

- średniowieczny układ urbanistyczny części miasta,
- klasycystyczny kościół pw. św. Anny z lat 1834-35, wg proj. Chrystiana Piotra Aignera,
- synagogę z 1803 r., ul. Strażacka,
- cmentarz żydowski z 1817 r. do dziś przetrwało około 100 macew,
- dom na pl. Wolności 21,
- pomnik pamięci narodowej.

Informacja:

Urząd Miasta Kolno, ul. Wojska Polskiego 20, 18-500 Kolno, tel. 86 278 21 33, www.umkolno.pl

PDL 8A ok. 1,2 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Dworna (parking przy kościele św. Michała Archanioła) – ul. Farna – Stary Rynek (ratusz, hala targowa, kamienice z arkadami) – ul. Kaznodziejska (klasztor Kapucynów) – Stary Rynek – ul. Długa – al. Legionów – ul. Dworna – pl. Jana Pawła II (skwer, kościół Wniebowzięcia NMP, seminarium duchowne) – ul. Dworna

Łomża jest położona w środkowym biegu Narwi na Nizinie Mazowieckiej na wysokości ok. 125 m n.p.m. w północnej części Międzyrzecza Łomżyńskiego. Miasto leży na wzgórzach morenowych, obejmujących wysoką, lewobrzeżną skarpe pradoliny Narwi.

Warto zobaczyć:

- katedrę św. Michała Archanioła z pocz. XVI w.,
- kościół i klasztor oo. Kapucynów,
- zespół klasztorny ss. Benedyktynek, ul. Dworna,
- pałac Biskupi z pocz. XX w.,
- kościół Wniebowzięcia NMP z II. poł. XIX w., dawna cerkiew, pl. Jana Pawła II,
- Wyższe Seminarium Duchowne – dawny pałac gubernatora z poł. XIX w.,
- Stary Rynek,
- ratusz z I poł. XIX w.,
- kamieniczki z arkadami w rynku,
- kamienice z XIX i XX w. przy ul. Dwornej i Długiej,
- halę targową z 1928 r.,
- kamienne schodki i Bramę Napoleona z XIX w.,
- Muzeum Północno-Mazowieckie,
- kamienicę rodziny Śledziwskich,
- ławeczkę Hanki Bielickiej (tu się urodziła),
- pocztę z 1843 r.,
- więzienie z 1892 r. (ob. Szkoła Muzyczna), al. Legionów 36,

Informacja:

Łomżyńskie Centrum IT, ul. Krzywe Koło 9, pok. 301 (III piętro), 18-400 Łomża, tel. 86 216 70 50, tel. kom. 601 328 181, www.lomza.pl, PIT – Pamiątki z Łomży*, 18-400 Łomża, ul. Stary Rynek 13, tel. 692 892 063

PIĄTNICA TWIERDZA ŁOMŻA FORT I, II

trasa samochodowa **PDL 9A**
ok. 3-5 km **

Trasa samochodowa:

Piątnica Włociańska – fort I – Piątnica Poduchowna Fort II, Fort III. Dla w-skęsków tylko z zewnątrz

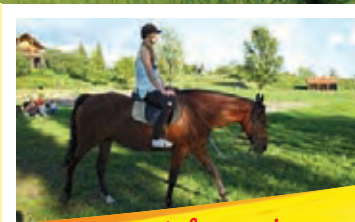
Piątnica Poduchowna to miejscowość gminna położona w obrębie Wysoczyzny Kolneńskiej oraz Doliny Dolnej Narwi stanowiącej część makroregionu Niziny Północnomazowieckiej.

Są to tereny doskonale nadające się do rozwoju turystyki pieszej, rowerowej i wodnej. I w tym należy upatrywać szansę rozwoju gminy. Carska Twierdza Łomża budowana była od 1897 do 1909 r. jako ochrona terenów graniczących z Prusami Wschodnimi, strzegąca przeprawy przez Narew i Łomży – stolicy guberni.

Warto zobaczyć:

- pozostałości Fortu I, II, III,
- kilka dział,
- tablicę pamiątkową poświęconą ofiarom zbrodni katyńskiej i katastrofy polskiego Tu-154 w Smoleńsku na Forcie II,
- polecamy agroturystykę konną.

Informacja:

PIT Łomżyńskiego Park Krajobrazowego Doliny Narwi**, 18-421 Piątnica, Poduchowna, ul. Główna 52, tel. 86 219 21 75, 606 420 429

BIEBRZAŃSKI PARK NARODOWY

PDL 10A ok. 2 km *

Biebrzański Park Narodowy to największy Park w Polsce o powierzchni 592,23 km², położony na terenach Kotliny Biebrzańskiej w województwie podlaskim. Obejmuje dolinę Biebrzy począwszy od jej źródeł, a skończywszy na ujściu do Narwi.

Na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego spotyka się zbiorowiska wodne, bagienne, torfowiskowe, szuwary, a także zbiorowiska leśne (olsy, brzeziny, łągi). Szczególnie cenna jest grupa zbiorowisk mechowiskowych, zawierających gatunki rzadkie i reliktowe (brzoza niska, wierzba lapońska, gnidosz królewski).

Ścieżki edukacyjne

– **Zielona** ok. 2,2 km – zwana kładką. Ścieżka rozpoczyna się w twierdzy Osowiec przy kanale Rudzkim i przebiega w znacznej części po kładce przez rozlewiska Biebrzy w pobliżu fortu II (Zarzecznego). Na ścieżce znajdują się dwie wieże widokowe, pomosty obserwacyjne z opisanymi przyrodniczo-historycznymi oraz 9 punktów przystankowych.

– **Czerwona** ok. 2 km – rozpoczyna się w Osowcu-Twierdzy przed budynkiem Centrum Edukacji BPN, mija osiedle wojskowe i zagłębia się w kompleks leśny. Na trasie trzy schrony bojowe baterii artylerii i wieża widokowa na „Górze Skobla”. Trasa kończy się na parkingu przy polu biwakowym „Bóbr”.

– **Spływ kajakowy** Biebrzą lub tratwą to prawdziwa wyprawa w głąb bagien do dzikiej przyrody. W trakcie spływu można poznać rośliny wodne, odkryć ślady bytowania bobrów i zobaczyć wiele gatunków ptaków – bociana czarnego, rybitwę czarną i białoskrzydłą, czaplę białą, a także usłyszeć bąka. Nad Biebrzą czeka wspaniała przyroda i aktywny wypoczynek.

SEJNY

ok. 1,2 km * **PDL 11A**

Trasa spacerowa:

Ul. Strażacka (parking przy klasztorze, klasztor oo. Dominikanów, bazylika) – ul. Marszałka J. Piłsudskiego (skwer, Biała Synagoga, dom talmudyczny, pomnik) – ul. Marszałka J. Piłsudskiego – pl. św. Agaty

Sejny położone są na północno – wschodnim krańcu województwa podlaskiego na Pojezierzu Litewskim, na „Ziemii Sejneńskiej”. Krajobraz charakteryzuje się tu dużą lesistością oraz dużą ilością jezior. Rzeźba terenu jest bardzo urozmaicona, ukształtowana została przez zlodowacenia.

Warto zobaczyć:

- klasztor Dominikanów z 1706 r.,
- późnorennesansową bazylikę Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny z lat 1610-19, przebudowaną w stylu baroku wileńskiego,
- Muzeum Diecezji Sejneńskiej,
- Muzeum Etnograficznego Ziemi Sejneńskiej,
- poewangelicki kościół Matki Boskiej Częstochowskiej z 1844 r.,
- kaplicę św. Agaty z 1789 r.,
- figurę Matki Bożej Sejneńskiej,
- ratusz miejski,
- kamienice miejskie,
- Białą Synagogę,
- dom talmudyczny,
- pomnik powstania sejneńskiego,
- pomnik Antoniego Baranowskiego,
- pomnik wdzięczności poległym w walce,
- ośrodek fundacji „Pogranicze”.

Informacja:

BPN, tel. 857 380 620, www.biebrza.org.pl
Ośrodek Wypoczynkowy Biebrza 24, ul. Polna 50, 16-310 Sztabin, www.biebrza24.pl

Informacja:

Urząd Miasta Sejny, ul. Józefa Piłsudskiego 25, 16-500 Sejny,
tel. 87 516 20 73, www.um.sejny.pl

PDL 12A ok. 2,8 km *

Trasa spacerowa:

Ul. 3 Maja (parking, kościół Wniebowzięcia NMP, cerkiew Świętych Apostołów Piotra i Pawła) – pl. Jana Pawła II (Urząd Miasta, skwer) – ul. 3 Maja

Siemiatycze położona są na Wysoczyźnie Drohiczyńskiej nad rzeką Kamionką, 64 km od Siedlec.

Warto zobaczyć:

- późnobarokowy zespół pomisjonarski: kościół Wniebowzięcia NMP z lat 1626-38, klasztor misjonarzy, dzwonnica późnobarokowa z lat 1725-27, figura św. Jana Nepomucena z XVIII w.,
- klasycystyczną bożnicę z 1797 r.,
- cerkiew pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła,
- kaplicę ewangelicko-augsburską,
- kościół pw. św. Andrzeja Boboli,
- oranżerię,
- domy klasycystyczne przy ul. Pałacowej,
- posągi sfinksów przy dawnej bramie wjazdowej do pałacu księżnej Anny Jabłonowskiej,
- pomnik Anny Jabłonowskiej.

Informacja:

Urząd Miasta Siemiatycze, ul. Pałacowa 2, 17-300 Siemiatycze, tel. 85 656 58 09, www.siemiatycze.eu

ok. 0,4 km * PDL 12B

Góra Grabarka położona jest nieopodal wsi Grabarka, ok. 2 km na wschód w powiecie siemiatyckim.

Święta Góra Grabarka to miejsce, gdzie od stuleci podążają prawosławni pielgrzymi z prośbą i modlitwą o pomoc. Zostawiają swoje krzyże, pod którymi kryją się ich osobiste troski, smutki i radości. Przychodzą, aby tu

znaleźć ukojenie, radość, pociechę i wzmocnienie.

Góra zasłynęła w 1710 r., kiedy epidemia cholery szalała na terenach Podlasia. W tym czasie pewnemu starcowi we śnie zostało objawione, że ratunek można znaleźć na pobliskim wzgórzu. Wierni poszli za głosem Bożym, przynosząc ze sobą krzyże. Z modlitwą obmywali się i pili wodę ze źródła. Według kroniki siemiatyckiej parafii ratunek od choroby znalazło wówczas ok. 10 tys. ludzi. W podziękę Bogu za cud zbudowano na tym miejscu drewnianą kapliczkę Przemienienia Pańskiego. Cerkiew był przebudowywana, remontowana, upiększana do 1990 r., Wówczas podpalona doszczętnie spłonęła. Nowa cerkiew murowana została poświęcona w 1998 r.

W 1947 r. na Świętej Górze powstał prawosławny żeński klasztor św. Marty i Marii. Od tej pory historia góry jest nieodłączna od dziejów klasztoru. Siostry modlą się i opiekują się tym świętym miejscem.

Od 2000 r. na Świętej Górze znajduje się Iwierska Ikona Matki Bożej napisana na Świętej Górze Atos, подарowana na pamiątkę 2000 lat chrześcijaństwa.

Najbardziej liczne pielgrzymki przybywają na Świętą Górę na święto Przemienienia Pańskiego (18/19 sierpnia), ale wierni, pielgrzymi i turyści docierają tu przez cały rok.

Warto zobaczyć:

- tysiące ustawionych krzyży,
- cerkiew Przemienienia Pańskiego,
- cudowne źródło,
- cerkiew Ikony Matki Bożej „Wszystkich Strapionych Radość”,
- cerkiew Domowa Zaśnięcia NMP.

Informacja:

Klasztor Prawosławny św. św. Marty i Marii na Świętej Górze Grabarce, 17-330 Nurzec Stacja, tel. 507 761 241, www.grabarka.pl

SOKÓŁKA

PDL 13A ok. 2,8 km *

Trasa spacerowa:

Pl. T. Kościuszki (parking, Urząd Miejski, cerkiew św. Aleksandra Newskiego, skwer) – ul. Marszałka J. Piłsudskiego – ks. P. Ściegiennego (drewniana plebania, kościół św. Antoniego Padewskiego) – ul. Grodzieńska

Miasto położone jest na obszarze Wzgórz Sokólskich, w północnej części Niziny Podlaskiej, u źródeł rzeki Sokołdy. Z względu na to, że miasto zamieszkują wyznawcy religii katolickiej, prawosławnej oraz islamu, poza Polakami są to Białorusini Litwini, a w jego okolicach zamieszkują także Tatarzy, zyskało ono określenie stolicy polskiego orientu. W mieście zaczyna się także Szlak Tatarski, utworzony w 1979 r. na cześć sprowadzenia chorągwi tatarskiej przez Jana III Sobieskiego.

KRUSZYNIANY WIEŚ Tatarska

ok. 1 km * **PDL 13B**

Kruszyniany to wieś tatarska położona w powiecie sokólskim, w gminie Krynki ok. 37 km od Sokółki i 8 km od granicy z Białorusią. Wieś została założona w XVI w., gdy w 1679 r. Jan III Sobieski nadał Tatarom m.in. Kruszyniany oraz pobliskie wsie Nietupa i Łużany. Osadzeni muzułmanie, zwani Lipkami, walczyli po stronie Polski w wojnie z Turkami.

W Kruszyńnianach zachował się najstarszy meczet z nadania Jana III Sobieskiego tatarskiemu rotmistrzowi. Drewniana świątynia z narożnymi wieżami, które zwieńczone są kopułami z półksiężycem, powstała na przełomie XVIII i XIX w. W świątyni istnieje podział na część dla kobiet i mężczyzn. Mihrab jest to nisza z niewielkim oknem, wychodzącym w stronę Mekki, zaś minbar to stojąca w centrum meczetu kazalnica. Do świątyni wchodzi się po zdjęciu obuwia i siada na kolorowych kobiercach na podłodze.

Informacja:

Tatarska Jurta – Dżenneta Bogdanowicz, Kruszyniany 58, 16-120 Krynki, tel. 85 749 40 52, 606 603 760, **Muzułmańska Gmina Wyznaniowa w Kruszyńnianach**, Kruszyniany – meczet, 16-120 Krynki, www.kruszyniany.com.pl, Imam Janusz Aleksandrowicz, tel. 662 466 787

BOHONIKI WIEŚ Tatarska

ok. 0,5 km * **PDL 13C**

Bohoniki wieś tatarska położona w powiecie sokólskim, w gminie Sokółka zamieszkiwana przez mniejszość tatarską. We wsi znajduje się meczet oraz mizar – cmentarz muzułmański.

W 1679 r. podkomendni rotmistrzów Bohdana Kieńskiego i Gazy Sieleckiego otrzymali wieś Bohoniki. Meczety i mizary w Bohonikach i Kruszyńnianach stanowią niespotykane nigdzie indziej materialne źródło do dziejów islamu i Tatarów na ziemiach polskich. Są świadectwem wielowiekowego funkcjonowania społeczności muzułmańskiej na terenie dawnej Rzeczypospolitej i zachowania odrębności przy jednoczesnej asymilacji, co doskonale potwierdzają zabytki językowe w postaci inskrypcji nagrobnych spisanych w języku polskim przy użyciu alfabetu arabskiego. Meczety wraz z mizarami stanowią materialne dziedzictwo pokoleń muzułmanów, których ojcowie i synowie stawali w obronie Rzeczypospolitej – uważanej przez nich za własną ojczyznę. Choć dzisiaj, na co dzień służą niewielkiej grupie wiernych, w skali kraju stanowią niezaprzeczalne zarówno materialne jak i niematerialne wartości.

Informacja:

Meczet w Bohonikach, 16-100 Bohoniki, tel. 606 248 326

Warto zobaczyć:

- sanktuarium cudu eucharystycznego i klasycystyczna kolegiata św. Antoniego Padewskiego z lat 1840-48,
- prawosławna cerkiew pw. św. Aleksandra Newskiego z lat 1850-53,
- kamienice wzdłuż ulic Białostockiej i Grodzieńskiej
- dawną drewnianą plebanię prawosławną na rogu ul. J. Piłsudskiego i ks. P. Ściegiennego,
- prawosławną kaplicę cmentarną pw. św. Męczennicy Pawły,
- cmentarz żydowski z XVIII w.,
- cmentarz prawosławny z XIX w.,
- ratusz,
- granitową płaskorzeźbę – Alegoria Nauki z 1933 r. na elewacji budynku Szkoły Podstawowej nr 1 im. A. Mickiewicza,
- Muzeum Ziemi Sokólskiej,
- murowaną kapliczkę przy zbiegu ul. Grodzieńskiej i Kresowej.

Informacja:

Urząd Miejski w Sokółce 16-100 Sokółka, pl. T. Kościuszki 1, tel. 85 711 09 00, www.sokolka.pl

SUWAŁKI

PDL 14A ok. 1,2 km *

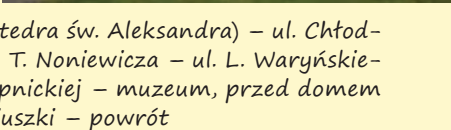
Trasa spacerowa:

Ul. A. Mickiewicza/T. Kościuszki (parking, kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa, Park Konstytucji 3 Maja, Urząd Miejski, kamienice) – ul. Ks. K. A. Hamerszmity (punkt IT) – pl. Marszałka J. Piłsudskiego (konkatedra św. Aleksandra) – ul. Chłodna (deptak) – pl. M. Konopnickiej – ul. T. Noniewicza – ul. L. Waryńskiego – ul. T. Kościuszki (dom Marii Konopnickiej – muzeum, przed domem pomnik M. Konopnickiej) – ul. T. Kościuszki – powrót

Suwałki leżą w północno-wschodniej części Polski, w strefie wyniesienia mazursko-suwałskiego, w pobliżu granicy z Litwą, obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej i Białorusią. Suwałki są położone na terenach zasobnych w rudy żelaza, wanadu, ołowiu oraz rzadkiego tytanu.

Warto zobaczyć:

- klasycystyczną konkatedrę św. Aleksandra z 1825 r.,
- kościół św. św. Piotra i Pawła z 1900 r. pierwotnie cerkiew pw. Aleksandra Niewskiego,
- klasycystyczny kościół św. Trójcy z lat 1838-41, ewangelicko-augsburski,
- kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa,
- cerkiew prawosławną Wszystkich Świętych,
- zespół cmentarzy (katolicki, prawosławny, ewangelicki, żydowski, mużulmański) przy ul. Zarzeczce,
- ulicę Kościuszki z klasycystyczną zabudową,
- park Konstytucji 3 Maja, utrzymany w angielskim stylu (dąbek wolności, zegar słoneczny)
- muzeum okręgowe,
- klasycystyczny ratusz złożony z dwóch budynków: odwachu z 1834 r. oraz właściwego ratusza zbudowanego z 1844 r. wg proj. Karola Majerskiego (ob. Urząd Miejski),

Informacja:

Centrum IT w Suwałkach****,
ul. Ks. K. Hamerszmity 16,
16-400 Suwałki, tel. 87 566 20 79

WIGRY – NAD JEZIOREM I U KAMEDUŁÓW

ok. 1 km *

PDL 15A

Trasa samochodowa:

Do wsi Wigry można dostać się z Suwałk przez Stary Folwark i następnie przepłynąć statkiem lub wokół jeziora przez Magdalenowo. Zwiedzanie obejmuje klasztor byłego zakonu Kamedułów i kościół Niepokalanego Poczęcia NMP. Dla w-skępsów klasztor dostępny jest tylko z zewnątrz

Wież Wigry leży w obrębie Pojezierza Suwałskiego w północnej części jeziora Wigry na półwyspie Klasztornym.

Przez cieśniny i strumyki Jezioro Wigry łączy się z 16 innymi jeziorami. Przez jezioro przepływa Czarna Hańcza. W części północnej jeziora wpływa rzeka Wiatrołuża. W niektórych zakolach tych rzek ustanowiono ostoje bobrów.

Brzegi jeziora mają w większości miejsc pierwotny charakter, nie zmieniony przez człowieka. Są rajem dla zwierząt, w tym dla około 140 gatunków ptaków. Do zachodniego, południowego i wschodniego brzegu jeziora dochodzi Puszcza Augustowska, ciągnąca się daleko poza granice państwa, aż po Druskieniki i Grodno.

Liczne półwyspy, wyspy, zatok sprzyjają uprawianiu turystyki wodnej.

Warto zobaczyć:

- klasztor byłego zakonu Kamedułów ufundowany w 1667 r. przez Jana II Kazimierza Wazę,
- barokowy kościół Niepokalanego Poczęcia NMP x XVII w.,
- jezioro Wigry (Wigierski Park Narodowy),
- polecamy spływy kajakowe i rejsy jachtem.

Informacja:

Centrum Informacji Turystycznej Wigierskiego Parku Narodowego****,
16-402 Suwałki, Krzywe 82, tel. 87 563 25 62, 510 992 672, www.wigry.po

CZARNA HAŃCZA

sptyw kajakowy

PDL 15B ok. 2,8 km ***

Czarna Hańcza to największa rzeka Suwalszczyzny, położona w północno-wschodniej Polsce i na Białorusi. Jest lewym dopływem Niemna i ma długość 142 km (w tym w Polsce: 108 km). Główne dopływy to: Marycha, Wierśnianka, Pawłówka, Wiatrołuża, Igorka, Kalna, Kanał Augustowski, Maleszówka, Wołkuszanka. Rzeka wypływa z jeziora Hańcza i przez pierwsze kilometry płynie głębokim wąwozem w obrębie Suwalskiego Parku Krajobrazowego. Rzeka przepływa przez bardzo ciekawe tereny, nieraz o unikatowych walorach krajobrazowych, geologicznych, historycznych (Jaćwież) i etnograficznych. W wodach Czarnej Hańczy żyją pstrągi i gatunki typowe dla rzek górskich: wypławek alpejski, jętka, widelnice, chruściki, mszywoły i zimorodne mięczaki.

Trasa spływu:

1. Stary Folwark – Wigry – Czarna Hańcza – Głębokki Bród – Frącki – Rygol
2. Augustów – J. Necko – J. Białe – Święty Wojciech – Śluza Przewież – J. Studzieniczne – Śluza Swoboda – Kanał Augustowski – Śluza Gorczyca – Śluza Paniewo – Śluza Perkuć – Śluza Mikaszówka – Śluza Sosnówek

Osoby przebywające w obrębie Wigierskiego Parku Narodowego zobowiązane są do posiadania kart wstępu. Wzdłuż rzeki jest wiele miejsc, gdzie można rozbić namiot i otrzymać posiłek. Z kładek na rzece sprzedawane są różnego rodzaju wypieki i napoje, we wsiach są sklepy. Śluzowanie na Kanale Augustowskim jest odpłatne. Osoby z dysfunkcjami obowiązkowo płyną w towarzystwie opiekuna i kamizelce.

Informacja:

Centrum IT Wigierskiego Parku Narodowego****, 16-402 Suwałki, Krzywe 82, tel. 87 563 25 62, 510 992 672, www.wigry.org.pl/it/cit.htm

KŁADKA NAD NARWIĄ WANIEWO-ŚLIWNO

ok. 2 km *

PDL 16A

Waniewo na Podlasiu to malowniczo położona wioska na terenie Narwiańskiego Parku Narodowego, na zachód od Białegostoku. Atrakcją stanowi tu licząca ok. 1 km długości kładka nad rozlewiskami Narwi. Prowadzi ona do położonego na drugim brzegu maleńkiego Śliwna. Po kilkudziesięciu metrach kładki dochodzi się do tratwy, która pozwala dostać się na drugi brzeg Narwi. Odbywa się to przez ciągnięcie znajdującej się na kołowrotku liny. Nie stanowi to żadnego problemu. W ten sposób kilka razy pokonuje się odnogi Narwi, jeżeli tratwa znajduje się na drugim brzegu, to przyciąga się ją za pomocą przyczepionego do niej łańcucha. Mniej więcej w połowie kładki, w miejscu dawnego zamczyska, stoi drewniana wieża obserwacyjna, podobnie, jak w Waniewie, w którym również znajduje się zabytkowy kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Przy początku kładki w Waniewie znajduje się budynek Informacji Turystycznej, gdzie powinno kupić się bilet wstępu do parku, jednak nie jest on tutaj zawsze dostępny.

Informacja:

Narwiański Park Narodowy, Kurowo 10, 18-204 Kobylin Borzymy, tel. 85 718 14 17, npn@npn.pl, www.npn.pl

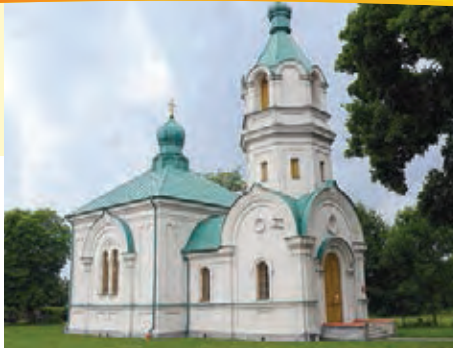
CIECHANOWIEC – W SKANSENIE I MUZEUM ROLNICTWA

PDL 16B ok. 0,8 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Pałacowa (parking). Zwiedzanie obejmuje skansen budownictwa mazowiecko-podlaskiego, Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka

Ciechanowiec leży w odległości 130 km od Warszawy, na trasie turystycznej do Białowieży, w Obszarze Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca. Jest jednym z najstarszych miast Podlasia.

Warto zobaczyć:

- układ przestrzenny średniowiecznego miasta w kształcie wrzeciona,
- pałac w Ciechanowcu z XVIII w., ob. Muzeum Rolnictwa,
- skansen Mazowiecko-Podlaski,
- kościół pw. Trójcy Przenajświętszej z lat 1736-1739, z fundacji ks. Franciszka Ossolińskiego,
- pomnik ks. Krzysztofa Kluka,
- zespół klasztorno-szpitalny z XVIII w.,
- synagogę z XIX/XX w., Ośrodek Kultury i Sportu,
- cerkiew prawosławną Wniebowstąpienia Pańskiego z 1884 r.

Informacja:

Punkt Informacji Turystycznej W Ciechanowcu***, 18-230 Ciechanowiec, Plac 3 Maja 31, tel. 507 793 404, www.ciechanowiec.pl

ZAMBRÓW

ok. 2,5 km * **PDL 17A**

Trasa spacerowa:

Ul. Cmentarna (parking przy kościele Trójcy Przenajświętszej) – park Miejski Księży Lassek – wzdłuż rzeki Jabłonka – pod mostem DK 63 – ul. T. Kościuszki – pl. W. Sikorskiego (skwer, fontanna z lwami) – ul. Świętokrzyska – rondo R. Dmowskiego – wykonujemy pętlę nad zalewem – wzdłuż rzeki Jabłonka – ul. 71 Pułku Piechoty – most – ul. Poświętne – ul. Milenijna – ul. Cmentarna

Zambrów leży w zachodniej części Niziny Północnopodlaskiej na Wysoczyźnie Wysokomazowieckiej, w województwie podlaskim. Historycznie leży na Mazowszu

Warto zobaczyć:

- kościół pw. Trójcy Przenajświętszej z 1879 r.,
- kaplicę grobową rodziny Woyczyńskich,
- cmentarz żydowski,
- kamienice przy ul. T. Kościuszki i pl. gen. W. Sikorskiego,
- dawną pocztę przy ul. Wojska Polskiego 16,
- pomnik żubra wykonany z brązu, nazwany przez mieszkańców miasta „Zambruś”
- fontannę z lwami na pl. gen. W. Sikorskiego.

Informacja:

Urząd Miasta Zambrów, ul. Fabryczna 3, 18-300 Zambrów, tel. 86 271 48 31, www.zambrow.pl